

РЕФЕРЕНДУМ, ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Висвітлено важливі аспекти ролі референдуму в сучасній політико-правовій системі України та його вплив на розвиток громадянського суспільства. Зазначено, що чіткість та об'єктивність сформульованих питань для громадян, їх обговорення та доступна інформація про можливі наслідки є ключовими для ефективного волевиявлення народу. Обговорює необхідність створення чіткої юридичної бази для референдумів, враховуючи важливість розробки механізмів імплементації та впровадження прийнятих рішень. Також висвітлюється роль засобів масової інформації у підвищенні рівня правової культури громадян і необхідність активного залучення політичних партій для успішного використання референдуму в демократичному процесі.

Ключові слова: референдум, політико-правова система, громадянське суспільство, юридична база, масова інформація, участь громадян, демократія, наслідки рішень.

Abstract

The author highlights important aspects of the role of referendum in the modern political and legal system of Ukraine and its impact on the development of civil society. It is noted that the clarity and objectivity of the questions formulated for citizens, their discussion and accessible information about possible consequences are key to the effective expression of the will of the people. The author discusses the need to create a clear legal framework for referendums, given the importance of developing mechanisms for the implementation and enforcement of decisions. Also highlights the role of the media in raising the level of legal culture of citizens and the need for active involvement of political parties for the successful use of referendums in the democratic process.

Keywords: referendum, political and legal system, civil society, legal framework, mass information, citizen participation, democracy, consequences of decisions.

Вступ

У сучасному політичному контексті України роль референдумів виступає як важливий елемент політично-правової системи, що визначає перспективи розвитку громадянського суспільства. Розгляд складних аспектів процесу референдуму, розкриває його критичну роль у формуванні практик демократії. Чіткість та об'єктивність питань, які ставляться перед громадянами, разом із відкритими дискусіями та доступністю повної інформації щодо можливих наслідків, визначають ефективність вираження волі народу. Крім того, розгляд необхідної визначеної юридичної бази для референдумів, зокрема розробку міцних механізмів для впровадження та виконання прийнятих рішень. В процесі дискусії особлива увага приділяється невід'ємній ролі засобів масової інформації в підвищенні правової грамотності громадян. Також відзначається важливість активної участі політичних партій для повноцінного використання референдумів у демократичному процесі.

Результати дослідження

Належне функціонування будь-якої сучасної демократичної держави неможливе без високого рівня розвитку громадянського суспільства. Рівень розвиненості останнього безпосередньо впливає на залучення громадян до формування державної політики, обговорення ключових питань державотворення, управління державними справами і інші важливі аспекти.

Протягом останніх років в політико-правовій системі України відбулися значущі трансформації, що вимагає виявлення нових правових підходів у процесі розробки вітчизняного законодавства про всеукраїнський референдум. Правозастосовна практика цього інституту не в повній мірі відповідає сучасним європейським стандартам. Згідно зі статтею 5, частина 1 Конституції України, визначено: "... носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ", що встановлює його статус пріоритетного суб'єкта влади, який реалізує свою правосуб'єктність "владною безпосередньо"[1]

Референдум є найбільш визначним та широко використовуваним інструментом прямої демократії. У науковій літературі термін "референдум" (від лат. referendum - те, що має бути повідомлене)

розглядається як засіб, за допомогою якого громадяни приймають закони та вирішують ключові питання суспільства через безпосереднє голосування.

У сучасній конституційній термінології термін "референдум" розглядається як одна з форм безпосередньої демократії, яку використовують для ухвалення або затвердження конституційних актів, законів та інших важливих рішень на загальнодержавному або місцевому рівні. Ця форма безпосередньої демократії полягає в тому, щоб приймати рішення виборчим корпусом з питань конституційного значення шляхом голосування. Референдум є ефективним способом прийняття законів та ухвалення рішень щодо ключових аспектів суспільного життя через пряме волевиявлення громадян усередині всенародного голосування.

У контексті цього, референдум розглядається як форма волевиявлення народу шляхом голосування з питань важливих державних або суспільних питань, таких як ухвалення конкретного законопроекту чи закону, а також питань державного, регіонального або місцевого значення. Зазначеної концепції слід визнати, що правова наука розглядає референдум як інструмент здійснення безпосередньої демократії, надаючи народу, як основному суб'єкту конституційно-правових відносин, право вирішувати найважливіші питання державного та суспільного життя через голосування.[2]

Роль референдуму в системі демократії визначається його здатністю:

Надавати народу можливість діяти як верховний законодавець, санкціонуючи важливі правові норми для всіх гілок влади та громадян.

Сприяти розвитку правосвідомості народу та відповідності законів політичним, правовим і моральним переконанням громадян.

Виявляти та розвивати громадську думку, підсилюючи авторитет та стимули для виконання прийнятих нормативних актів.

Забезпечувати громадський контроль за представницькими органами та підвищувати відповідальність депутатів перед виборцями.

Зростати суспільний інтерес до державних справ через народні голосування, збільшуючи вплив громадян на політичне, економічне та культурне життя країни.

Референдуми, виражаючи громадську оцінку законопроектам, змушують депутатів вдосконалювати свою законотворчу діяльність та підвищувати якість законів.

Проведення референдуму, зокрема національного, є заходом, який вимагає значних витрат і тому використовується лише для вирішення найважливіших державних питань. Проте можливість проведення референдуму, особливо за народною ініціативою, служить доказом того, що народ може реально використовувати свою владу, закріплену в конституційних нормах, для вирішення важливих питань.[2]

Крім того, референдум відіграє ключову роль у формуванні громадської думки та є важливим засобом реалізації політичних прав громадян. Навіть у демократичних країнах він може виступати як альтернатива представницькій демократії. Визнання переваги референдуму над представницькою демократією, хоч і є обґрунтованим, не є абсолютним, адже його успішність залежить від дотримання певних умов.

Спочатку, питання, яке піддається референдуму, повинно бути зрозумілим для звичайних виборців, оскільки сформульовані запитання іноді мають прихований підтекст. Другим чином, перед початком референдуму необхідно ретельно обговорити питання, щоб виборці могли чітко розуміти його суть через засоби масової інформації. Також важливо роз'яснити всі можливі наслідки прийняття рішення, враховуючи різні точки зору, щоб кожен виборець міг обдуманно прийняти рішення.

Однак ці роз'яснення повинні бути неупередженими та об'єктивними, а представлення різних альтернативних поглядів є обов'язковим. Тільки при виконанні цих умов референдум може забезпечити вираження волі народу і уникнення політичного маніпулювання з боку держави. В іншому випадку референдум може отримати неправовий характер та втратити народну спрямованість, стаючи інструментом "тиранії більшості".[3]

Для ефективного використання референдуму як інструменту легітимізації політичних рішень у державній владі України, необхідно в першу чергу встановити юридичні основи цієї форми волевиявлення громадян. Це включає в себе створення спеціального закону, внесення змін до існуючого законодавства, що регулює референдуми, та визначення інших нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення проведення народного волевиявлення. Крім того, важливо

розробити чіткий механізм імплементації прийнятих на референдумі рішень і їх впровадження в реальну практику.

Для ефективного проведення референдуму вирішення складних питань та належний досвід є важливою передумовою. Некомпетентні рішення, навіть в контексті найбільш демократичних структур, можуть призвести до негативних, а навіть фатальних наслідків для держави. Отже, важливим є забезпечення високого рівня правової культури серед громадян.

Політичні партії, як суб'єкти виборчого процесу, відіграють важливу роль у формуванні правової культури громадян. Подальше удосконалення інституту референдуму в нашій державі потребує широкого масового інформування населення про особливості та суть його функціонування, етапи ініціювання та підготовки, які закріплені законодавством. Адже наразі рівень обізнаності громадян у цьому питанні є низьким.[3]

Особлива важливість приділяється ролі засобів масової інформації у підвищенні рівня правової культури учасників виборчого процесу та референдумів. Засоби масової інформації слід розглядати як інструмент, який допомагає населенню розуміти функції та проведення виборів та референдумів, включаючи рішення державних органів, органів місцевого самоврядування та виборчих комісій.

Висновок

Отже, ми обговорили важливі аспекти використання референдуму в політико-правовій системі України та його вплив на громадянське суспільство. Показали, що ключовими умовами успішного референдуму є чіткість та об'єктивність сформульованих питань, а також доступність та розгляд інформації про можливі наслідки прийняття рішень.

Важливість розвитку чіткої юридичної бази для референдумів, включаючи ефективні механізми імплементації та впровадження прийнятих рішень, як ключовий аспект для забезпечення легітимності та стабільності демократичних процесів в Україні. Особлива увага приділяється ролі засобів масової інформації та необхідності активної участі політичних партій у підвищенні рівня правової культури громадян.

Аналіз здійснено з урахуванням європейських стандартів та викликів, що стоять перед українським суспільством. Чітка реформація та удосконалення механізмів використання референдуму, враховуючи високий рівень правової культури громадян, має потенціал зміцнити демократичні цінності та гарантувати вираження волі народу в сучасних умовах. Враховуючи висунуті у статті пропозиції, подальший розвиток та реформування механізмів референдуму може стати ключовим етапом для подолання викликів та підтримки демократичного процесу в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закірова С. Референдум як інструмент прямої демократії: міжнародний досвід і корисні уроки для України. *Громадська думка про правотворення*. 2019. № 10 (175). С. 4-13.
2. Маркітантов В., Нечитайло В. Референдум як форма прямої демократії: зарубіжний і вітчизняний досвід. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2015. Вип. 27. С.69-74.
3. Милосердна І. М. Законодавче закріплення та функціонування інституту референдуму: світовий досвід. *Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 51. С.185-195

Ярмола Олена Сергіївна — студентка групи Л-20б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: ylslena2003@gmail.com

Корнієнко Валерій Олександрович – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри соціально-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: valkorney1958@gmail.com.

Yarmola Olena S. — student of L-20b group, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: ylslena2003@gmail.com

Kornienko Valerii – Dr. of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnitsa, e-mail: valkorney1958@gmail.com.